

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS JR EN JAC. P. THIJSSSE

PAPEGAAIDUIKERS EN GEKUIFDE AALSCHOLVERS

G. VAN BEUSEKOM.

In de eerste helft van April had ik het voorrecht samen met Dr N. Tinbergen een dag of tien naar de Farne Islands te kunnen gaan. Door zijn artikelen in deze en de vorige jaargang hebben de lezers van De Levende Natuur zich een beeld kunnen vormen van het voor ons zo ongewone landschap, de rijkdom aan vogels en de uiterst gunstige gelegenheid tot het waarnemen van hun gedragingen. Eén middag had ik de gelegenheid door te brengen tussen de Papegaaiduikers. Dat is niet genoeg om er veel belangrijks over te kunnen zeggen, maar van wat ik te zien kreeg wil ik hier toch graag iets vertellen.

Temidden van de rijke vogelbevolking langs de steile westelijke bazaltwand van The Inner Farne, waarmee we hele dagen

bezig konden zijn, trokken zij bijzonder mijn aandacht. Wij kennen ze van onze kust voornamelijk doordat zij na noord-westerstormen een enkele maal dood, of althans versuft en in slechte conditie, op het strand geworpen worden. Niet de meest gewenste omstandigheden dus om een vogelsoort te leren kennen. Het was dan ook een van de leukste ervaringen ze hier als beweeglijke, montere en bijzonder zeewaardige vogels terug te zien.

Reeds op de eerste middag na de overtocht, op 4 April, konden wij ze in het heldere water van de „sound” in troepjes zien drijven, temidden van gezelschappen Alken en Zeekoeten, alle netjes soort bij soort. Door de sterke getijdenstroom werden ze telkens langzaam weggevoerd, maar juist

Fig. 1. *Een rijtje Alken in zee bij Inner Farne. Foto Dr G. van Beusekom.*

als vroeger in het jaar bij de Drieteen-meeuwen had de nabijheid van het eiland, als toekomstige broedplaats, blijkbaar sterk hun voorkeur. Telkens als de troepjes flink afgedreven waren, vlogen zij op en koersten zij tegen de stroomrichting in tot dicht onder de rotswand, waar zij weer te water gingen en het langzaam afdrijven opnieuw kon beginnen. Opvallend was het, hoe vaak zij keurig in rijtjes gegroepeerd bleven en daarbij een vrijwel gelijke onderlinge afstand behielden. Bij de Alken ging het net zo (fig. 1). Juist de volgende dag zag een van onze Engelse vrienden dat de Papegaaiduikers op het naburig eiland, Wideopen, tegen de avond aan land kwamen en in troepen bovenaan de steile rots-hellingen zaten. Een paar dagen later kwamen zij ook op „ons” eiland tegen het eind van de middag aan land. Zij concen-

treerden zich daarbij op twee punten bovenaan de steile westkust, waar zij uren lang zaten op de bazaltblokken, maar ook op de begroeide laag, die bovenop het eiland de rotsbodem grotendeels bedekt. Het was kostelijk hier het af- en aanvliegen van de troepjes „Puffins” van nabij mee te maken. Ze waren, als alle vogels hier, heel weinig schuw en gingen er vaak eerst op een afstand van enkele meters van door. Daardoor was er alle gelegenheid hun koddige figuurtjes in zwart en wit met de oranje-rode pootjes en de formidabele snavel van nabij te bekijken. Ze vliegen veel beter dan we van zulke diklijvige diertjes met vrij smalle vleugels zouden verwachten. Wij zullen niet licht vergeten hoe wij, een paar meter onder de kam van de helling tussen de rotsblokken zittend, de tientallen zwart-witte vogelfiguurtjes vlak over ons heen kregen en konden genieten van hun stuur- en landingskunst. Het staartje is maar heel kort, maar ze manoeuvreren onder het vliegen bij het maken van iedere bocht met de pootjes, die als rode richtingwijzertjes worden uitgestoken, met allerlei graden van spreiding der gezwemvliedsde tenen.

Er volgden nu een paar dagen van kil en buig weer, nog goed genoeg om allerlei ander moois te zien, maar de Papegaaiduikers kwamen niet aan land. Daarna kwam er een zachtere dag en ik plaatste mijn schuiltentje op de plaats die de beste kansen beloofde op kennismaking van dichtbij. Twee dagen later verschenen zij weer aan land en wij zagen ze weldra tot vlak om het tentje heen zitten. Na betrekken ervan duurde het nauwelijks een kwartier of zij waren er weer. Vanuit mijn hoge post kon ik de troepjes van zee uit vliegend zien naderen. Zij landden dan eerst op de bovenste richel van het steile bazaltklif, zaten daar in lange rijen een poosje uit te kijken,

maar steeds meer dribbelden er de kort begroeide „turf“-laag op, waar zich de talrijke nestholten van vorige jaren bevonden. Papegaaiduikers broeden niet zoals Alken en Zeekoeten op de rotsrichels, maar in zelfgegraven holen, zodat zij hun broedplaatsen moeten kiezen, waar de bescheiden vegetatie, vooral Engels gras (*Armeria maritima* [Mill.] Willd.) en een *Silene*-soort, de „Sea-campion“, *Silene maritima*

er omheen een donker driehoekje bevindt, dat zich als een fijn donker lijntje naar achteren voortzet. Zodoende wordt het moeilijk de ronde vorm van het oog zelf er uit te halen en het geheel maakt op ons een komiek-zwaarmoedige indruk. De snavel is zeer hoog en smal door een enorme hoornschede. De nok van de bovensnavel is helrood, aan de zijden staan geel- en blauwachtige gebogen ribbels, meer naar

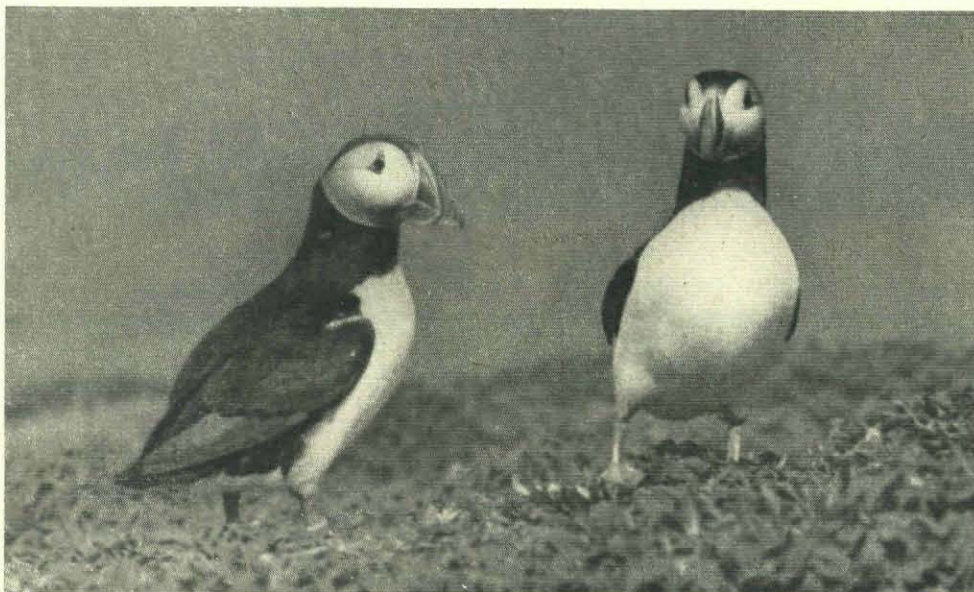

Fig. 2. Een paartje Papegaaiduikers op het broedterrein. De bonte snavel en het driehoekje om het oog geven hun een wonderlijk uiterlijk. Foto Dr G. van Beusekom.

With.), in de loop der eeuwen een decimeters dikke laag van turfachtige consistentie heeft gevormd.

Ik kan nu de wonderlijke kop met de enorme snavel van vlakbij bekijken. De kop zelf heeft een sprekend patroon van zwart, wit en grijs, dat uit de foto (fig. 2) voldoende blijkt om hier een beschrijving overbodig te maken. De voor een vogel heel ongewone uitdrukking ontstaat, zoals ik nu zie, vooral doordat zich in de witte veren

de basis ligt een groot bleekblauw veld en bij de mondhoeken zit een opvallende gele vlek. Het lijkt werkelijk of de vogel een zonderling clownsmasker heeft opgezet.

Voorlopig blijven nu de meeste vogels rustig op de rotsrichel of op de zachte „turf“-laag, sommige in opgerichte houding staande op de ver achterwaarts geplaatste poten, vele ook met de buik op de grond zittend. Maar dan komt er steeds meer beweging in het gezelschap. Telkens

dribbelen er groepjes naar de omgeving van de hollen tussen de *Silene*-pollen en dan gaan de „courtship“-vertoningen beginnen. Van een poging tot verklaring van de geziene bewegingen kan natuurlijk na een paar uur van waarneming geen sprake zijn, ik laat hier dus alleen volgen wat ik in die korte tijd aan gedragingen te zien kreeg.

Er vormen zich weldra onregelmatig verspreide groepjes van twee, drie of vier vogels, ik vermag nog geen verschil tussen de mannelijke en vrouwelijke dieren vast te stellen. Telkens rent er nu een met bijna horizontaal vooruitgestrekte hals op een andere toe, die dit soms zwak beantwoordt, maar in de meeste gevallen uitwijkt, wat dan meteen het einde van de vertoning betekent. Dit rennen komt ook voor met gespreide vleugels, en dan trippelen de pootjes er bijzonder snel bij, hoewel de vogel niet merkbaar sneller vooruitkomt. Het ziet er uit als vijandig dreigen, maar ik zag het ook herhaaldelijk, zonder dat het op een bepaalde vogel gericht leek.

Tot stevig vechten, met fikse hauwen van de geweldige snavel, komt het ook voortdurend. Geregeld staan er vogels een tijdje met de smalle vleugeltjes te wapperen zonder van hun plaats te komen. Met de zo opvallende snavel wordt zeer dikwijls een beweging gemaakt, die voor ons op geeuwen lijkt, en gezien het uiterlijk van deze vogels kunt u zich voorstellen dat het dan een machtige geeuw zou mogen heten. Dan is er af en toe een krachtig heen en weer schudden van de kop. De koddigste beweging is wel een plotseling in elkaar duiken en zich dan heel hoog oprichten, wat het meest doet denken aan de bewegingen van Steenuiltjes, wanneer wij onverwacht in hun gezichtsveld verschijnen. Ook blijkt de grote gele vlek bij de mondhoeken een bepaalde betekenis te hebben

bij de betrekkingen tussen de partners, want de vogels pikken daar geregeld bij elkaar naar.

Al deze vertoningen hebben plaats in de nabijheid van de oude nestholten. De vogels tonen hiervoor ook interesse, want af en toe stapt er een op de ingang van zo'n hol af en staat daar een poosje rond te kijken. Eénmaal zie ik iets van het graven zelf: één vogel laat zich voor de ingang van een ondiep holletje voorover op de buik neer en schiet snel naar binnen. Even later vliegen de aardkluutjes decimeters uit het hol de lucht in. Er wordt dus energiek gegraven, maar helaas zit de ingang van mij afgekeerd, ik kan dus niet zien of het graven met de poten, met de snavel of met beide geschiedt. Ik krijg bij het naar binnen duiken van de vogel even de indruk dat hij graaft door snel met de poten te trappelen, maar zag het toch te vluchtig om er zeker van te zijn.

Deze enkele waarnemingen op het broedterrein geven wel de indruk dat er bij het gedrag van de „Puffins“ veel te ontdekken valt dat, vooral bij vergelijking met de meeuwachtige vogels, belangrijk zou kunnen blijken.

Tegen zonsondergang worden de vogels minder actief. Als ik mijn linnen kubus verlaat gaan de dichtstbij zittende op de vleugels, maar wat zo ongeveer vijftien meter of meer ver zit, doet niet meer dan geïnteresseerd toekijken, sommige klaar voor de start, de meeste zelfs dat niet.

Ook de „Shag“, de Gekuifde aalscholver, heeft ons heel wat te zien gegeven. Op Megstone, een eilandje een paar kilometer noordwaarts, bevindt zich een flinke kolonie Gewone aalscholvers. Door de kijker konden wij ze daar nog juist in een dichte massa op de kale rotsen zien zitten en ze kwamen natuurlijk voortdurend voorbij-

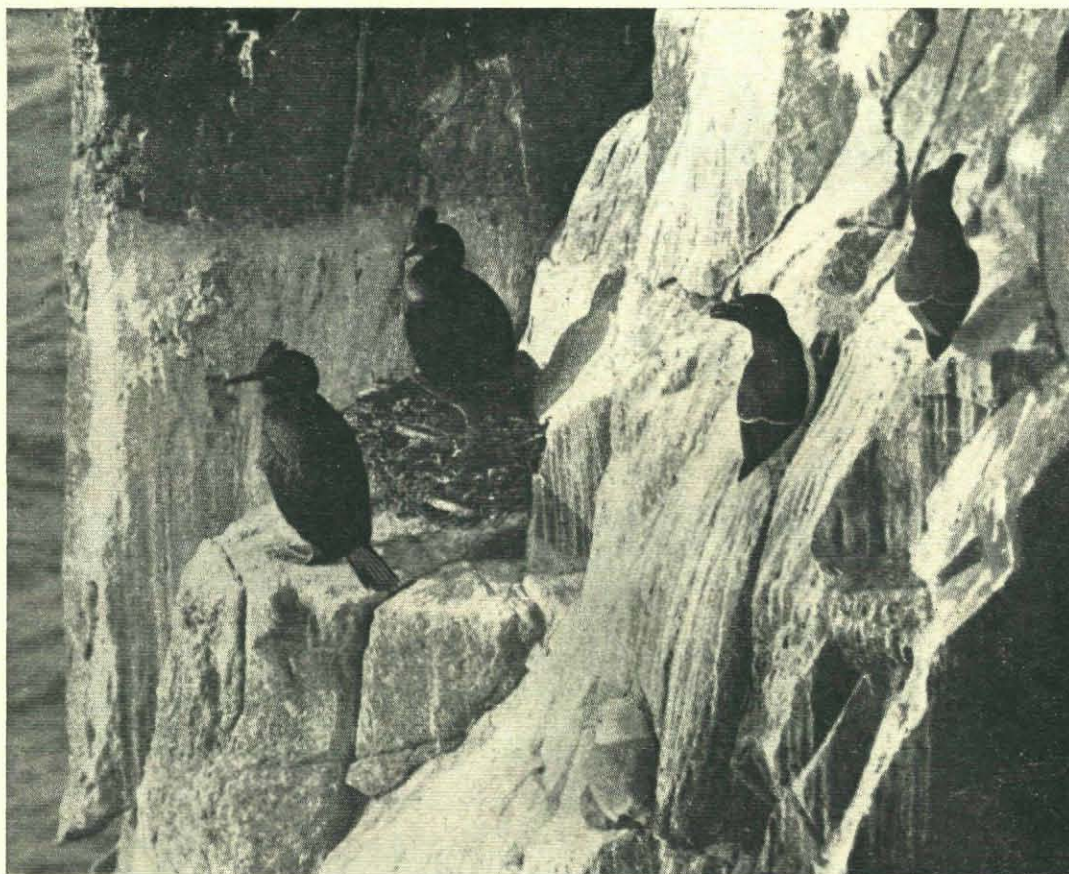

Fig. 3. *Gekuijfe aalscholvers, Alken en een Drieteenmeeuw tegen de steile rotswand van „The Stack”.* Foto Dr G. van Beusekom.

vliegen. Op Inner Farne komt alleen de Gekuijfe als broedvogel voor. Ze bezetten op een paar punten van de steile wand haast alle plateautjes en nissen die voor hen voldoende afmetingen hebben. Heel mooie aalscholvertjes zijn het (fig. 4), zwart met prachtige groene metaalglans en een mooi schubbenpatroon op de vleugeldeken. Zij zijn kleiner en slanker dan de Gewone aalscholver en hebben in het prachtkleed de karakteristieke kuif, maar missen de witte dijkvlek en de witte nekveren van deze. Felgroen zijn de ogen en bij de mondhoeken zit een grote gele vlek.

Een van hun meest geliefkoosde rustplaatsen was de top van The Stack, een prachtige bazaltplaat van naar schatting een vijftien meter hoog, door de langdurige eroderende werking van de golven geheel vrijgekomen van het eiland zelf, althans boven water is er geen verbinding meer te zien. Niets was mooier dan de decoratieve silhouetten van de groepjes rustende „Shags” te zien afsteken tegen de in de dalende zon blinkende zee.

Wij troffen de gunstigste tijd, de nestplaatsen waren bezet. Er werd druk gebouwd, en vooral in de vroege morgenuren

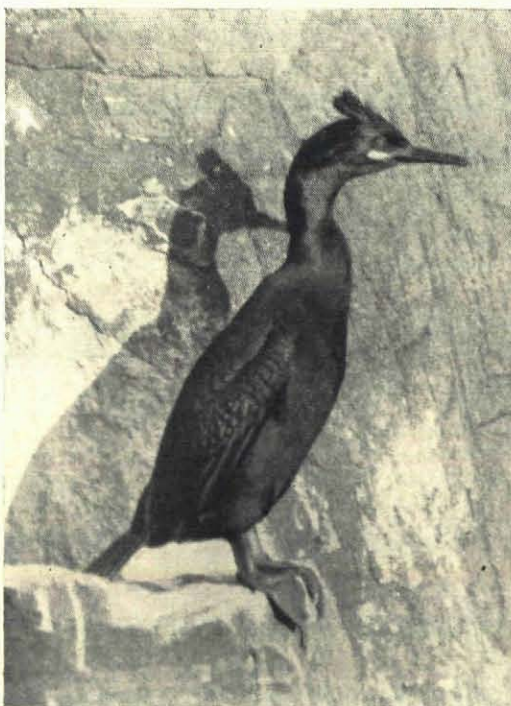

Fig. 4. Gekuijfe aalscholver in de late middagzon. Sterke groene metaalglans en schubbenpatroon op de vleugels verlevendigen het zwarte verenkleed. Het oog is groen, de grote mondhoekvlek helgeel. Foto Dr G. van Beusekom.

zagen we herhaaldelijk vogels aankomen met de lange, taaie stengels van het Vingerwier, een *Laminaria*-soort die hier overvloedig voorkomt. Met dit vrij onhandelbare materiaal hadden zij nogal eens moeilijkheden. Een hoog op het klif wonend paar liet bij het bouwen zo'n meterlange stengel langs de rotswand in zee vallen. Lager waren nog twee étages door Shags bewoond en beide benedenburen keken het

langs hen heen vallende kostbare materiaal met intense belangstelling na.

Zoals Tinbergen al schreef, Mike Cullen nam de gedragingen systematisch waar en we zullen zeker allerlei belangwekkende overeenkomsten en verschillen met die van de Gewone aalscholver, zoals we die kennen uit de studies van Dr Portielje ¹⁾ en Dr Kortland ²⁾, van hem te weten komen. Op bijgaande foto's (fig. 5 en 6) herkennen we onmiddellijk houdingen en bewegingen, welke ook bij de Gewone aalscholver voorkomen. Mannelijke en vrouwelijke vogels zijn ook hier niet gemakkelijk te onderscheiden en het is dus veiliger hier alleen van de zittende en de staande partner te spreken. In de nis achter de zittende vogel is een begin van nestbouw te zien. Een tweede vogel strijkt wat hoger op neer. De zittende strekt de kop voorwaarts en brengt hem dan herhaaldelijk ver achterover, tot op de rug, en weer langzaam terug, terwijl de waaivormig gespreide staart een bijna verticale stand aanneemt. De kuif is extreem opgericht, met uitgezette en trillende keelzak wordt de kop met halfgeopende snavel heen en weer bewogen. Hoewel hier geen witte nekveren en geen grote witte keelvlek voorkomen, is het toch duidelijk dat de kopversierselen, de kuif en de helgele mondhoekvlekken, zo expressief mogelijk worden getoond. Vaak wordt dit gevolgd door een diep voorover buigen en onder zich brengen van de kop. De aanlokkende uitwerking op de partner blijkt duidelijk, we zien hem weldra met kleine, onbeholpen sprongetjes naderbij komen (fig. 6), waarna een paring volgt.

¹⁾ Portielje, A. F. J., 1927. Zur Ethologie bezw. Psychologie von *Phalacrocorax carbo subcormoranus* (Brehm). Ardea XVI.

²⁾ Kortland, A., 1938. De uitdrukkingsbewegingen en -geluiden van *Phalacrocorax carbo sinensis* (Shaw & Nodder). Ardea XXVII.

Kortland, A., 1940. Eine Übersicht der angeborenen Verhaltensweisen des Mittel-Europäischen Kormorans (*Phalacrocorax carbo sinensis* [Shaw & Nodder]), ihre Funktion, ontogenetische Entwicklung und phylogenetische Herkunft. Archives néerl. de Zoologie IV.

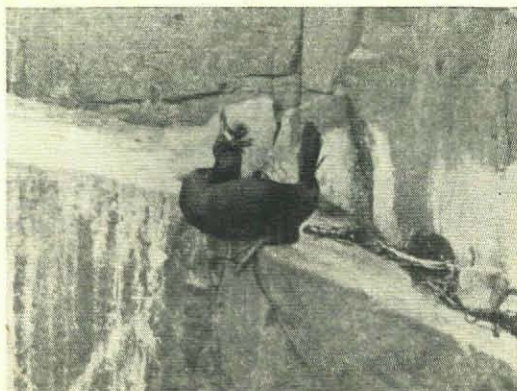

Fig. 5. Baltsende Gekuijfte aalscholvers. Met extreem opgerichte kuif, uitgezette en trillende keelzak wordt de ver achterover geworpen kop heen en weer bewogen, zodat de gele mondhoekelekken zeer opvallend getoond worden. De bijna verticaal opgerichte staart is waaivormig gespreid. Foto Dr G. van Beusekom.

Hierbij moet ik het nu laten. Wie niet weken lang de vogels heeft kunnen waarnemen en individueel leren onderscheiden kan zich niet wagen aan een interpretatie van de gedragingen zonder kans op grove fouten, en we zullen dus maar rustig wachten op het resultaat van Cullen's werk.

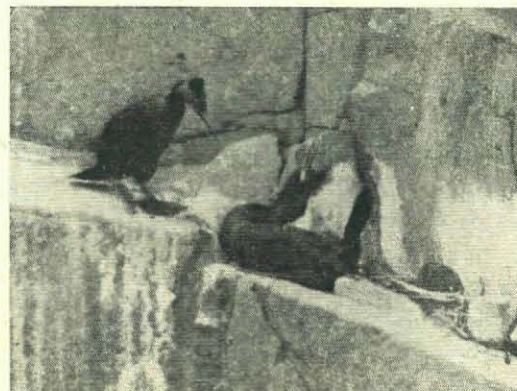

Fig. 6. De partner wordt door de vertoning aangelokt en komt met onbeholpen sprongetjes naderbij. Duidelijk zijn de zeer brede zwemvliezen te zien.

Foto Dr G. van Beusekom.

Na een dag tussen de Shags en de Papegaaiduikers gaan we bij laagstaande zon langs het klif naar ons verblijf in de oude toren terug. De bazaltblokken gloeien in de zachte tinten van hun bijna aaneengesloten dek van donkergele en grijsgroene korstmossen. ³⁾ Ook de schoonheid van een kale rotskust is bij het verblijf op de Farnes terdege tot ons doorgedrongen!

³⁾ Volgens het mooie boek van Grace Watt, *The Farne Islands*, Londen 1951, zijn de twee overvloedig voorkomende soorten het ons goed bekende gele *Xanthoria parietina* Th. Fr. en het grijsgroene *Ramalina polymorpha* Ach.

JASIONE

A. J. M. GARJEANNE.

Onze flora's geven van het Zandblauwtje, *Jasione montana*, een korte diagnose en dat is wel practisch. De verschillen in habitus, in de afmetingen van stengels, bladeren en bloeiwijzen kunnen zo groot zijn, dat ze alleen in een zeer uitvoerige beschrijving volledig vermeld kunnen worden. Bovendien heeft onze soort blijkbaar gemakkelijk

aanleiding gegeven tot vergissingen.

In de „Monographie des Campanulées” van A. De Candolle (1830) begint de zeer uitvoerige Latijnse diagnose van *Jasione montana* als volgt: „Radix tenuis fibrosa albida non lactescens” dus: „de dunne, vezelige, witachtige wortel bevat geen melksap”. Wie echter een levende *Jasione*